

François André Dee (1838-1923) zandgraf 585, vak J

Medewerker universiteitsbibliotheek, maar bovenal een zeer geliefde pedel

Personalia

Geboren: 22 april 1838 te Leiden

Zoon van: Cornelis Dee en Cornelia Meeler

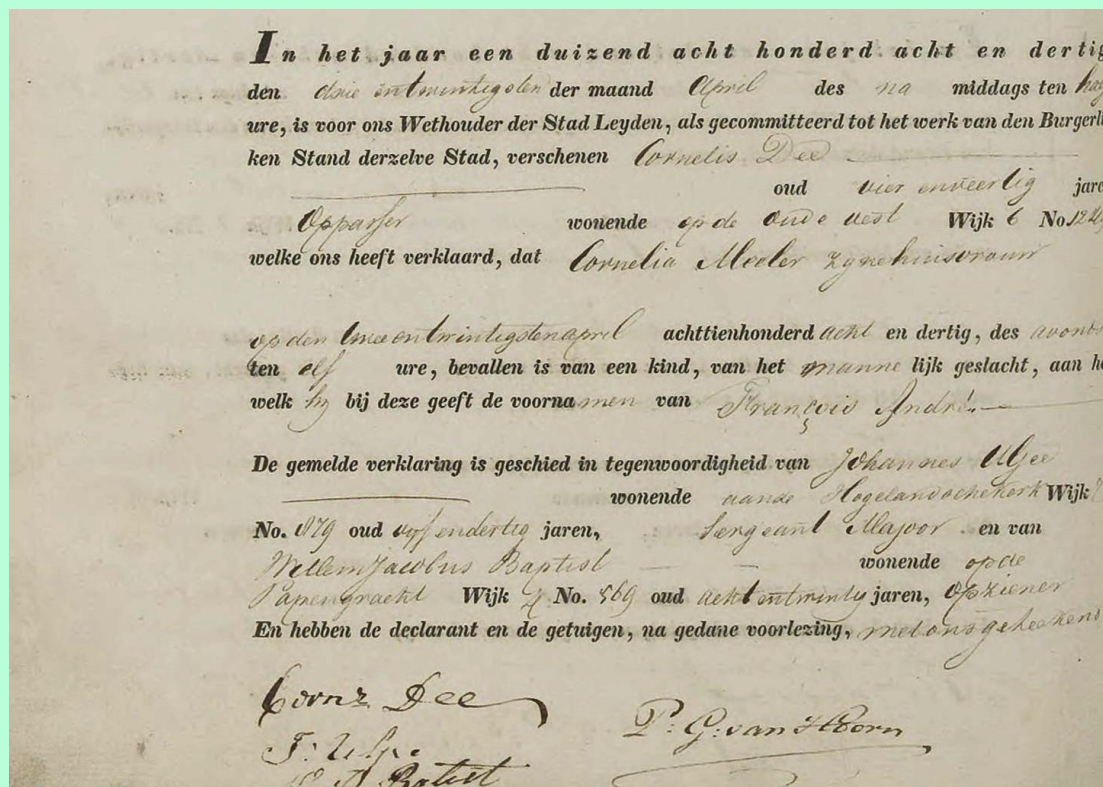
Gehuwd met Geertrui Johanna Oltz op 3 mei 1865 te Leiden

Overleden: 6 december 1923 te Leiden

Begraven: 8 december 1923

Afkomst en jeugd

François André Dee wordt op 22 april 1838 in Leiden geboren als vierde kind van Cornelis Dee (1793-1859) en Cornelia Meeler (1799-1874). Zijn oudste broer Cornelis Hendrik wordt op 28 september 1830 geboren (overleden 22 mei 1884). Hierna komt Louis Thomas, die op 4 april 1833 wordt geboren en na 8 weken overlijdt op 2 juni 1833. Als er op 1 oktober van dat jaar weer een zoon wordt geboren, krijgt deze de voornamen van zijn overleden broertje: Louis Thomas. Deze broer zal later onderwijzer worden en overlijdt in 1874 te Parijs. Na François André wordt op 8 maart 1842 een meisje geboren dat Susanna Cornelia heet. Susanna wordt 31 jaar en overlijdt op 13 september 1873. Het gezin Dee-Meeler woont op de Oude Varkensmarkt in Leiden.

Geboortekte François André Dee

In het archief van Erfgoed Leiden en Omstreken is te vinden dat vader Cornelis al eerder, op 12 mei 1815, was getrouwd met Maria Elisabeth Landt. Beiden zijn dan 21 jaar. Dit echtpaar krijgt tussen 1816 en 1824 een zestal kinderen, vier jongens en twee meisjes. Alle jongens overlijden binnen drie maanden na hun geboorte. Maria Elisabeth Landt overlijdt op 24 februari 1829 en ruim een jaar later hertrouwt Cornelis Dee met Cornelia Meeler. Cornelia had ook al twee kinderen ter wereld gebracht: twee dochtertjes die slechts 5 en 11 maanden hebben geleefd. De vader is onbekend gebleven en de dochters kregen moeders achternaam Meeler.

Het echtpaar Dee-Meeler heeft dus veel kinderen uit hun eerder en later huwelijk op jonge leeftijd verloren en François André groeit op in een samengesteld met twee broers (Cornelis Hendrik en Louis Thomas), één zus (Susanna Cornelia) en twee halfzussen (Maria Elisabeth en Alida Carolina). Verder is er over de jeugd van François André niets bekend.

Universiteitsbibliotheek

Op 17 oktober 1862 wordt de 24-jarige Dee door de curatoren van de universiteit benoemd tot bediende van de Universiteitsbibliotheek. Hij is de rechterhand van de oude, getrouwe custos Cornelis Antonie Emeis.

Dee voldoet uitstekend en in 1871 vertrouwt men hem de zorg voor de vermaarde Bibliotheca Thysiana toe. Dee wordt custos van deze bibliotheek en gaat wonen in het prachtige pand van deze bibliotheek op Rapenburg 25.

Rapenburg 25, op hoek van het Rapenburg en de Groenhazengracht

Dee krijgt als taak om onder toezicht van de conservator Pieter Anton Tiele de kostbare, maar zeer verwaarloosde boekenverzameling te ordenen. Dit is hem wel toevertrouwd en met grote zorgvuldigheid en kennis van zaken weet hij de collectie in kaart te brengen en de vele boeken op verantwoorde wijze te rangschikken. Zijn directe baas dr. Willem Nicolaas du Rieu, de tweede bibliothecaris van de universiteitsbibliotheek, is uitermate tevreden. Knappert, die een In Memoriam over Dee heeft geschreven, merkt daarin op dat Dee regelmatig met kalotje op en met een Goudse pijp in e mond op de stoep van het huis in de poort staat en dat geen van de na hem komende custodes zo'n grote stempel heeft kunnen drukken op Bibliotheca Thysiana.

Dee met Goudse pijp in de poort

Huwelijk en gezin

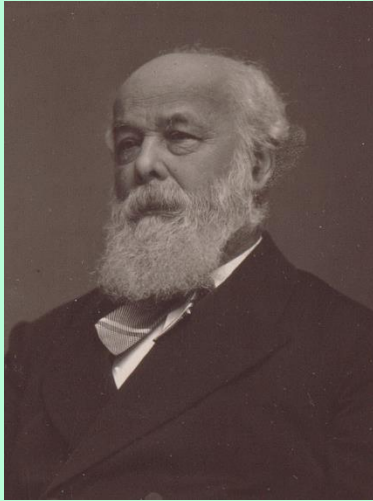
Op 3 mei 1865 trouwt François André te Leiden met Geertrui Johanna Oltz. Geertrui is geboren op 28 augustus 1839 te Leiden en zal op 20 mei 1893 op 53-jarige leeftijd overlijden. Dee zal de laatste dertig jaar van zijn leven zonder partner blijven. De familie woont aanvankelijk aan de Vliet op nr. 21; later op het Rapenburg in het pand waar ook de Thysiusbibliotheek is gehuisvest. Het echtpaar krijgt negen kinderen:

1. Cornelia Susanne (geboren 28 maart 1866; overleden 15 augustus 1949, 83 jaar);
2. Diderique Cornelia (geboren 9 februari 1868; overleden 5 juni 1934, 66 jaar);
3. Jeanne Françoise (geboren 17 maart 1871, overleden op 29 maart 1873);
4. François Thierrij (geboren 11 oktober 1872, overleden op 20 maart 1873);
5. François André (geboren op 25 april 1874; overleden 15 april 1935, 60 jaar);
6. Jeanne Louise (geboren 4 december 1875; overleden 29 mei 1946, 70 jaar);
7. Louis Thomas (geboren 23 mei 1879; overleden 2 maart 1949, 69 jaar);
8. Marie Cornelia (geboren 12 september 1880, na ruim 7 maanden overleden op 24 april 1881);
9. Pierre Jacques (geboren 7 maart 1884; overleden 25 juli 1948, 64 jaar).

Het gezin wordt voor huishoudelijke zaken bijgestaan door de naaister Maria Biljouw en de huishoudster Neeltje Cras, die beiden bij het gezin inwonen.

Een zeer geliefde pedel

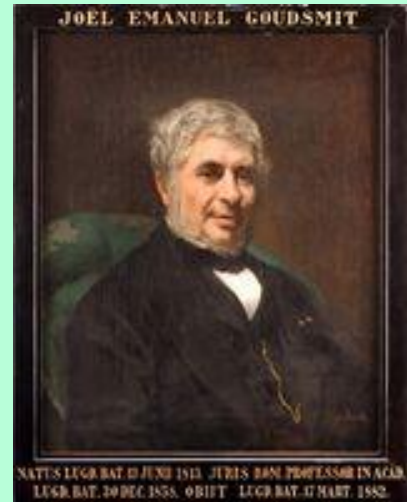
Op 12 maart 1874 wordt François André Dee aangesteld als pedel (*pedellus major*) van de universiteit. Er waren 140 gegadigden, waaruit Dee als meest geschikte kandidaat naar voren kwam. Zijn kandidatuur werd onder andere gesteund door hoogleraar dr. W.G. Pluygers, de bibliothecaris, en diens collega-hoogleraren dr. C.G. Cobet en dr. J.E. Goudsmit. Tegen is Dee's chef dr. W.N. du Rieu, die hem niet wil missen.

W.G. Pluijgers

C.G. Cobet

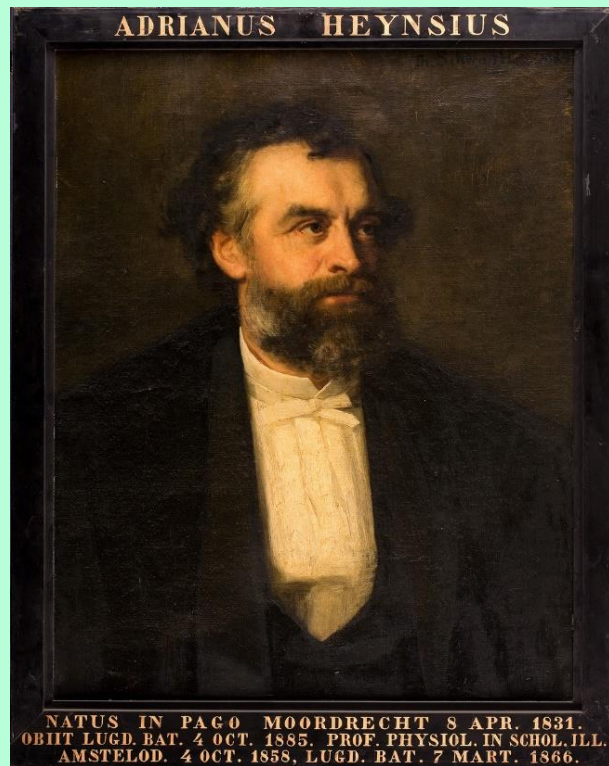

J.E. Goudsmit

Pedel Dee valt direct met zijn neus in de boter vanwege het 300-jarig bestaan van de universiteit in 1875. Daar staat hij onder andere op de avond van de dies op 8 februari in vol ornaat achter de zetel van de aftredende rector Heynsius als deze tijdens de feestmaaltijd zijn rede uitspreekt.

Pedel François André Dee

Hoogleraar en rector Adrianus Heynsius

Met zijn oprechte belangstelling en hartelijkheid weet Dee razendsnel de harten van de studenten te veroveren. Hij deelt hun lot, is aanwezig op hun feesten en bezoekt regelmatig de kroegen waar de studenten vertoeven. Zij vereren hem dan ook met de eretitel *professor honoris causa*.

Dee is zeer begaan met de studenten, vooral degenen die het moeilijk hebben. Lambertus Joannes Plempe van Duiveland (1868-1940), hoofdredacteur van de *Nieuwe*

Courant en voorzitter van de Nederlandse journalistenkring, schreef er het volgende over:

“Zijn hart trok het meest tot hen die dreigden te mislukken, omdat zij te zwak waren geweest in de verzoeken van het studentenleven. Hen heeft hij bezocht in het duister van den nacht; hen afgehaald en begeleid tot aan de huisdeur van den hoogleraar die hem tenteerden zou: hun lot beluisterd, trillend op zijn stevige beenen, aan de deur van de examenkamer”.

Ook bij de jaarlijks nieuwe rector en de hoogleraren is Dee al snel een geliefd persoon. Als kenner van de tradities en mores is hij de nieuwe rectoren tot grote steun. Als vraagbaak voor de hoogleraren zijn ook deze hem erkentelijk voor zijn helpende hand.

Gouden jubileum

Het is dan ook volkomen begrijpelijk dat hem op 17 oktober 1912, als de dan 74-jarige Dee zijn gouden jubileum van vijftig jaar ambtenaar bij de Rijksuniversiteit Leiden viert, volop lof wordt toegezwaaid.

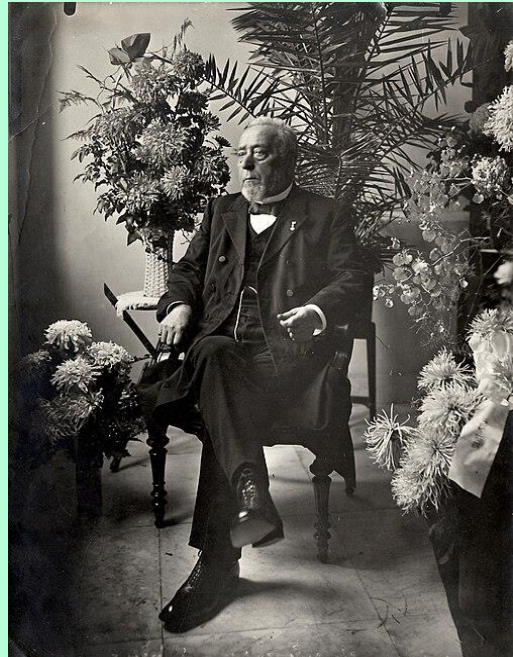
De krasse grijsaard wordt overstelpt met cadeaus, waaronder een album met de namen van ongeveer duizend oud-studenten. Er zijn hartelijke toespraken van diverse autoriteiten. De bladen *Minerva* en *Virtus Concordia Fides* komen beide met een aparte bijlage, waarin bijdragen van velen staan, die hierin dankbare herinneringen ophalen aan de jubilaris.

's Avonds wordt hem eerst een serenade voor zijn woonhuis gebracht, waarna hij wordt meegenomen naar Sociëteit Minerva om *“eens echt op gemak te komen”*.

In de avondeditie van het Leidsch Dagblad van 17 oktober 1912 worden pedel Dee en zijn jubileum uitvoerig beschreven. Daarin vertelt Menno Rijke, zoon van hoogleraar Pieter Leonard Rijke, over zijn ervaringen met Dee in de periode waarin Menno zelf student aan de Leidse Alma Mater was:

Het besluit dat de pedel Haremaker was opgevolgd door Dee had Leiden bereikt. Mijn vader, die de candidatuur van Dee krachtig had gesteund, droeg mij op om hem in persoon zijn schriftelijken gelukwensch te overhandigen. In een oogwenk bevond ik mij in het huis op den hoek van de Groenhazengracht, te midden van professoren, studenten en professorenzootjes, zoals ik.

Er was vreugde in de Bibliotheca Thysii. Tot op dien dag was Dee voor mij geweest de man van de Bibliotheek, die eens per jaar bij ons thuis de boeken kwam ordenen en ons kinderen deed schaterlachten door zijn guitige verhalen.

Jubilaris Dee

Bibliotheca Thysiana

Sedert dienzelfden dag werd Dee voor mij eene andere persoonlijkheid. Met de jonge professoren en met de oudere studenten hoorde ik hem praten, alsof ook hij professor en ook student was.

Dee heeft zijn eerste tijd doorgebracht op de Bibliotheek. Het waren toen andere tijden. Alles was kleiner en gemoedelijker. De stad was beperkt binnen hare singels. Het gehele Leidsche leven bewoog zich om Breestraat en Rapenburg. Daar was het leven en de vreugd, op de stille gracht de ernst en studie. Daar de oude types van de straat: Bismarck te paard op zijn matten stoel, Koos van de Postkar, Dries of Gerrit met hun vierspannen; in de deur van de kroeg Mie Dop, Van Well en Krein; voor zijn winkel de deftige figuur van den bewaarder van de waardigheid van het Corps.

Anders op het Rapenburg. Daar troonde de eenige Emeis, de onmisbare raadsman van de hoogleraren, de eerbiedwaardige Ingeneger van het Fysisch kabinet die de Slag aan de Berezina¹ nog had meegemaakt. Daar waren de studenten niet de heeren, maar de jongens, die voor examens en promotie hadden te werken.

In de school van Emeis heeft Dee zich gevormd. Daar heeft hij geleerd den gemeenzamen omgang met professoren en studenten. En, evenals Emeis, is hij geworden een persoonlijkheid.

En nu mogen gelijk hebben zij, die beweren dat bij de huidige universiteit de eigenaardige typen van vroeger, die Leiden stempelden tot studentenstad bij uitnemendheid, zijn verdwenen. En nergens dan in de

Cornelis Antonie Emeis

¹ De Slag aan de Berezina is een veldslag die plaatsvond van 26 tot 29 november 1812 aan de Berezina (een rivier in Wit-Rusland) tijdens de terugtrekking van de veldtocht van Napoleon naar Rusland.

studentenmaatschappij, een kleine wereld, die leeft van tradities, waar zulks meer wordt betreurd.

Dee is de laatste figuur van de oude Leidsche Hoogeschool. Hij heeft het voorrecht mogen hebben, dat heden te ondervinden. Hij is niet gehuldigd geworden met banale gelegenheidswaarden: het waren de begroetingen van weleer, in gespierde, hartelijke studententaal.

Wij allen herinneren ons hoe hij met ons meejuichte bij een geslaagd examen. En nu hij zelf feest viert, is het die herinnering, die ons in groote schare tot hem heeft doen opgaan en wanneer hedenavond Minerva zal daveren van het Nos jungit Amicitia, dan zal het den "professor" goed doen te ervaren welke plaats hij zich heeft weten te veroveren in de harten van zijn tegenwoordige en oude Leidsche studenten.

Ook in de Leidsche Courant verschijnt onder de kop "Jubileum Professor Dee" een artikel. Daarin staat onder andere dat de rector magnificus prof. dr. B.D. Eerdmans in Huize Prins op het Rapenburg de jubilaris toespreekt en namens de hoogleraren een portefeuille aanbiedt om officiële papieren in te kunnen bewaren.

Dee wordt ook toegesproken door mej. Mees, de presidente van de VVSL. In een geestige toespraak vertelt zij hoe pedel Dee de meisjesstudenten met 'vaderlijke welwillendheid' bejegende en dat hij de pedel was die de eerste vrouwelijke studenten van de universiteit mocht inschrijven. Zij biedt Dee een boekenkast aan met de wens dat hij er nog vele jaren van gebruik kan maken.

Ook burgemeester Jhr. de Gijselaar voert als curator van de universiteit, als vertegenwoordiger van de gemeente Leiden en als oud-student het woord. Hij memoreert dat menig student voor het examen slaagde dankzij het kalmerend optreden van Dee. Ook vertelt De Gijselaar dat toen hij als student een keer brand op zijn kamer kreeg, Dee hem had gevraagd "of hij wel geassuranceerd was".

Er was een speciaal huldigingcomité voor deze bijzondere gelegenheid geformeerd. Namens dit comité voert mr. G. Kortenbout van de Sluys het woord. Hij schetst Dee als universeel professor, die beter dan alle andere professoren de Leidse student kent en overhandigt hem een prachtig album.

Dee ontvangt verder vele bloemstukken en talloze schriftelijke gelukwensen. Vele bewoners van het Rapenburg hebben de vlag uitgehangen als blijk van hun meeleven met de feestelijkheden.

's Avonds wordt Dee bij zijn huis op Rapenburg 25 een serenade gebracht, waarna aan hem een feestbanket in de Sociëteit Minerva wordt aangeboden. Na afloop wordt Dee met fakkels en muziek thuisgebracht.

Zijn laatste jaren

Op 1 november 1920, Dee is inmiddels 82 jaar, gaat hij met pensioen. Hij heeft het huis aan het Rapenburg al in 1917 verlaten en woont sindsdien op de Jan van Goyenkade, waar zijn kinderen hem regelmatig komen bezoeken. Hij wordt per 1 januari 1921 als pedel opgevolgd door zijn zoon Louis Thomas, die deze functie tot zijn pensionering op 1 juni 1944 uitoefent.

Ook zijn afscheid in 1920 gaat niet onopgemerkt voorbij. Het Leidsch Dagblad schrijft op 2 november van dat jaar:

“Professor” Dee is gisteren, zooals gemeld, afgetreden als pedel van de Leidsche Universiteit, welk ambt hij 46 jaar heeft bekleed. Gistermorgen hebben de rector-magnificus prof. van Calcar en de secretaris van de Academische Senaat prof. Snouck Hurgronje den 82-jarigen grijsaard te zijnen huize een bezoek gebracht, waarbij de rector dank bracht namens den Academische Senaat voor het vele, dat hij gedurende zijn loopbaan als pedel in het belang van de Universiteit heeft verricht.

Mede namens den Senaat overhandigde hij hem een enveloppe met inhoud, en verzocht hem daaraan een bestemming te geven, welke hij zelf wenschte. Tenslotte wenschte hij hem toe, dat hij nog tal van jaren van zijn welverdiende rust zal mogen genieten.

Ook de Leidsche Courant besteedt aandacht aan het terugtreden van deze legendarische pedel en schrijft onder andere:

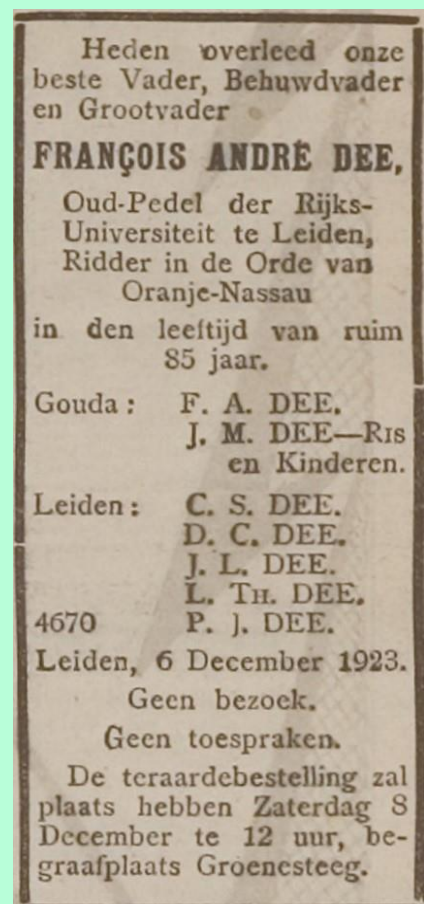
“Professor” Dee is een pedel geweest zooals er vóór hem niet is geweest aan de Leidsche Academie en zooals er na hem niet weer komen zal. Hij is de lange jaren van zijn dienst een raadsman en vraagbaak geweest van de elkaar jaarlijks opvolgende rectoren; hij was de kameraad van de talrijke studentengeneraties, die hij heeft zien komen en gaan.

Dee was 58 jaar aan de universiteit verbonden toen hij afscheid nam. Hij ondervond grote waardering voor de wijze waarop hij het ambt van pedel vervulde. Hij was Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Na zijn afscheid blijft hij meeleven met het wel en wee van de universiteit. Maar hij mist deze erg. Zijn stemming wordt bedrukker, zijn humor is een mengeling van blijdschap en treurigheid, en eigenlijk wordt hij een toberig en melancholisch persoon.

Zijn vrouw Geertrui Johanna Oltz heeft hij al in 1893 verloren, toen zij op 53-jarige leeftijd overleed. Dee kocht toen zandgraf 585 op Groenesteeg om haar daarin te begraven.

Zijn kinderen blijven hun vader trouw bezoeken, maar de aardigheid is uit zijn leven verdwenen. Ook lichamelijk gaat het met Dee niet goed. Hij wordt ziek en na een langdurig ziekbed komt François André Dee op 6 december 1923 te overlijden. Twee dagen later wordt hij onder grote belangstelling op begraafplaats Groenesteeg ter aarde besteld. Ook nu weer wordt hieraan in de Leidse bladen ruim aandacht besteed. De begrafenis zelf is tamelijk sober. Er zijn onder anderen vertegenwoordigers van het College van Curatoren, het Leids Studenten Corps en van de studentenvereniging Augustinus.

Op verzoek van de familie spreekt alleen de rector-magnificus prof. mr. H. Krabbe aan het graf. Hij schetst de grote populariteit en humor van pedel Dee, en wijst erop

Overlijdensadvertentie
(6 december 1923)

dat Dee zowel voor de professoren als de studenten altijd een grote steun is geweest. De rector zegt eveneens dat de overledene veel meer deed dan zijn plicht was en dat allen hem hier zeer dankbaar voor zijn geweest.

In het jaar negentienhonderd drienfentig den Levens
Deceember _____ zijn voor ons Ambtenaar van den Burgerlijken
 Stand der gemeente Leiden verschenen:
Hermanus Pieter Hendrik Keerweer
 _____, oud veertig jaren, begrafenisondernemer
 wonende te Reider en Johannes Betgem
 _____, oud zesentwintig jaren,
 wonende te Reider, welke ons
 verklaren hebben dat op den Reider, Deceember _____ negentienhonderd
driehonderd des voormiddags half drie uren, binnen deze gemeente overleden is:
François André Dee
 oud vijfenveertig jaren, zonder beroep, geboren te Reider
 wonende te Reider, weduwnaar van Geertrui Johanna
Olthoff, zoon van Cornelis Dee en van Cornelia
Meeler, beiden overleden.

En is deze akte na voorlezing, door ons en de declaranten getekend.

Hermanus Pieter Hendrik Keerweer
Johannes Betgem

Nº. 026

123

Overlijdensakte

Na zijn echtgenote in 1893, is François André Dee de tweede persoon die in dit graf ter aarde wordt besteld. Hierna volgen nog zijn dochters Diderique Cornelie (op 9 juni 1934) en Jeanne Louise (op 1 juni 1946).

ZAND-GRAF. Nº. 585.

LANG BREED DIEP NEDERL. ELLEN.

Op den 23de Mei 1893 verkocht, en in eigendom overge-
 dragen, aan
den Heer François André Dee,
alhier.

Recognitie 1893 t/m 1922 betaald
 den 31sten Januari 1924
 overgeboekt ten name van
den Heer Pierre Jacques
Dee te Leiden.
 betaald de recognitie over 1923 t/m 1933
 betaald de recognitie over 1934 t/m 1946.

Daarin zijn begraven de navolgende lijken:

Op den 24de Mei 1893 des voormiddags ten 10 ure, het lijk van
Geertrui Johanna Dee, geb. Olthoff oud 53 jaren

Op den 8^{den} Dec 1923 des middags ten 12 ure, het lijk van
François André Dee oud 65 jaar

Op den 9^{den} Juni 1934 des middags ten 10 ure, het lijk van
Diderique Cornelie Dee oud 66 jaar

Op den 1sten Juni 1946 des middags ten 12 ure, het lijk van
Jeanne Louise Dee oud 40 jaren

Op den _____ des _____ middags ten _____ ure, het lijk van

Grafboek Zandgraf 585

Op het graf heeft een dunnen stèle gestaan, maar die is afgebroken. Er achter staat nog het nummerpaaltje met nummer 585. Dit is alles wat resteert.

Zandgraf 585

Maatschappelijke activiteiten

Dee was ook actief in diverse maatschappelijke organisaties. Hieronder een vijftal functies die hij heeft bekleed:

- Penningmeester van de Vereniging “Uit Liefde”.
- Penningmeester van de Nederlandse Maatschappij voor Tuinbouw en Plantkunde;
- Penningmeester van de Commissie tot bevordering van huisvlijt;
- Bestuurslid van de N.V. DE Leidsche Sleepbootmaatschappij;
- Lid van het Kiescollege van de Waalse Gemeente.

Zijn betekenis

Zoals hierboven al vermeld, was François André Dee voor talloze mensen een grote steun in hun jaren bij de Leidse Universiteit. Dit geldt zowel voor de duizenden studenten als voor de tientallen hoogleraren en rectoren, die hij in de 46 jaar waarin hij pedel is geweest heeft bijgestaan. Voor hen vertegenwoordigde hij de universiteit.

Altijd heeft hij zijn functie als pedel met waardigheid en trouw uitgevoerd. Hij was van alles op de hoogte, was meelevend en had voor iedereen een goede raad of een bemoedigend woord. Dee was altijd opgewekt, onverstoorbaar en kon iedereen met zijn grappen en verhalen amuseren. Het heengaan van “professor Dee” was een zwaar verlies voor de Leidse universiteit.

Bronnen:

Boeken en artikelen:

- Knappert, L.: *F.A. Dee*, Leids Jaarboekje 1924, LVI-LIX.
- Lunsingh Scheurleer, Th.H., C. Willemijn Fock en A.J. van Dissel: *Het Rapenburg - Geschiedenis van een Leidse gracht*, Rijksuniversiteit Leiden, 1992.

Kranten:

- Leidsch Dagblad: 17 en 18 oktober 1912; 30 oktober en 1 en 3 november 1920; 6 december 1923.
- Leidsche Courant: 17 en 18 oktober 1912; 2 november 1920; 6, 7 en 8 december 1923.
- Nieuwe Leidsche Courant: 1 en 2 november 1920; 7 en 8 december 1923.

Archieven:

- Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO)
- Centraal Bureau voor de Genealogie te Den Haag (CGB)

Websites:

- www.wikipedia.nl

Auteur:

Lodewijk Kallenberg (mei 2025).